

process approach, which in turn provided the opportunity to clearly structure the main components of the conceptual provisions to ensure sustainable competitive position of commercial enterprises in the market based on the balance of all its local components.

Keywords: management, sustainable development, conceptual model, an analytical basis, strategy.

REFERENCES

1. Shershniova Z. Ye., Strategic Management, available at: <http://studentbooks.com.ua/content/view/633/42/1/4/> (ukr).
2. Eletsikh S. Ya. (2011), Description of the stages of the process management for sustainable development of the enterprise, *The economy of the Crimea*, № 1 (34), pp. 29-36 (rus).
3. Bakunov O. O., Roshka M. S. (2012), The conceptual approach to the management of innovation development of commercial enterprise, *Bulletin of the International Nobel Economic Forum*, № 1 (5), Tom 2, pp. 19-25 (ukr).
4. Prokhorova V. V. (2010), Conceptual model of governance for sustainable economic development of industrial and economic systems, *Journal of Economics of Transport and Industry*, № 31, pp. 139-149 (ukr).
5. Vasiuk N. V. (2012), Basis for the formation mechanism of sustainable development engineering companies, *All-Ukrainian scientific-production journal Innovative Economy*, № 10 (36), pp. 125-128 (ukr).
6. Zaiukova M. S., Moroz O. V., Moroz O. O. (2004), The theory of financial stability, UNIVERSUM, Vinnytsia, pp. 156 (ukr).
7. Shatsilo N. I. (2010), The factors of sustainable development of agricultural enterprises, *Collection of scientific works of the Tauride Agrotechnological State University*, № 9, pp. 365-370 (ukr).
8. Herchykova Y. N. (1997), Management, Banki i birzhy, Moscow, 501 p. (rus).
9. Ilyin A. Y. (2001), Planning for the enterprise, Novoye znaniye, Mynsk, 635 p. (rus).
10. Novitskiy N. Y., Pashuto V. P. (2007), Organization, planning and production management, Finance and Statistics, Moscow, 576 p. (rus).
11. Yehorkina T. O. (2008), *Motivational mechanism for cost management company*, Abstract of thesis for the degree of candidate of economic sciences in specialty 08.00.04 «Economics and Management of Enterprises», Donetsk, 22 p. (ukr).
12. Honcharenko O. M., *Prediction of sustainable development of the enterprise*, available at: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/10020/1/21.pdf> (ukr).

© *Мамаєва Ганна*

Надійшла до редакції 24.05.2013

УДК 338.49

МАРИНЕНКО НАТАЛІЯ,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри державного управління та економіки Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя

ЯКІСНИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: ДІАЛЕКТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Розглянуто підходи до визначення поняття "розвиток". Проаналізовано взаємозв'язки між економічними теоріями, що мають лежати в основі концепції розвитку. З'ясовано, що для забезпечення високоякісного розвитку виробництва необхідні радикальні зміни не тільки в технологічній політиці підприємства, а й у самій ідеології стратегічних перетворень. Серед основних проблем на шляху досягнення якісного розвитку виробництва прийнято виділяти недостатність фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення.

Ключові слова: розвиток, еволюція, зміни, якість розвитку, підприємство.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання від підприємств потрібно швидко реагувати на імпульси мінливого зовнішнього середовища. Нерідко, попри всі зусилля і вкладені кошти, досягнутий рівень якості розвитку залишається незадовільним, при цьому ще й можуть бути втрачені потенційні можливості зростання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фундаментальні положення загальних закономірностей розвитку промислових підприємств та промислового виробництва сформульовані в роботах

Ст. Біра, Й. Шумпетера, М. Кондратьєва, Х. Менша, К. Фрімена, Е. Менсфілда, Р. Солоу, Д. Стігліца. Серед вітчизняних учених, які зробили найбільш значний внесок у розробку проблеми якісного розвитку підприємств або окремих її аспектів, слід визначити І. В. Алексєєва, Б. М. Андрушківа, А. Е. Воронкову, І. С. Грозного, М. О. Кизима, О. М. Тридіда, А. В. Череп.

Метою статті є визначення сутності та змісту фундаментальних процесів, що ведуть до змін на підприємстві в умовах розвитку.

Виклад основного матеріалу. Розвиток не можна вважати простим синонімом зміни або прирівнювати його до прогресу. Розвиток - процес більш складний, ніж зміна або сукупність змін. Сформулювати поняття розвитку можна на основі аналізу різних типів універсальних зв'язків, виражених у законах і категоріях діалектики. Розвиток - це особливий тип зміни.

У загальному розумінні поняття "розвиток" визначається як "процес закономірної зміни, переходу з одного стану в інший, більш досконалий, перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого" [3].

Трохи ширше загальний зміст поняття "розвитку" наводиться в [4]: розвиток - це спрямована, закономірна зміна, в результаті якої виникає новий якісний стан об'єкта - його складу або структури.

У практиці існує усталене, загальновикористовуване поняття про те, що розвиток - це безповоротна, спрямована, закономірна зміна матеріальних й ідеальних об'єктів [8].

За С. О. Гусевим під розвитком підприємства слід вважати його рух по стрілі часу з характерними стійкими і нестійкими фазами, що визначають можливість його переходу в новий більш складний і різноманітний стан [11].

В. І. Ляшенко використовує сучасний підхід до дослідження поняття "розвиток", яке бачить як поєднання трьох взаємопов'язаних характеристик: зміна, зростання та поліпшення [14].

Деякі вітчизняні автори спеціально розмежовують поняття росту та розвитку. При цьому зростання передбачає розширення масштабів діяльності при збереженні міри її ефективності. А розвиток, на їх думку, має місце за таких умов, де досягнуто якісний або кількісний приріст корисного результату в порівнянні з колишнім рівнем, тобто розвиток безпосередньо пов'язаний зі зростанням міри ефективності діяльності підприємства [12]. На нашу думку, в цьому контексті поняття "розвиток" не враховує узгодження стратегічних, тактичних і оперативних критеріїв ефективності.

Стосовно до підприємств виділяють три напрямки розвитку: кількісний аспект - збільшення масштабів споживання економічних ресурсів; структурний аспект - зміна складу об'єктів та їх комбінації; якісний аспект - зрушення в споживчих характеристиках елементів, в їх індивідуальній та інтегральній корисності [Там само].

Найбільш загальним визначенням розвитку є поняття, сформульоване О. Шабровим. На його думку, під розвитком розуміється реалізація внутрішньої сутності будь-якої конкретної системи, розкриття закладеного в ній потенціалу. Він вважає, що розвиток є рухом системи від небуття до повного буття, до рівняння $Q_a = Q_p$, де Q_a - сутність системи в її актуальному стані, а Q_p - повністю розгорнута, природна сутність систем. У цьому значенні розвиток - це рух системи до самої себе ($Q_a \rightarrow Q_p$). Зворотний рух ($Q_p \leftarrow Q_a$) є деградацією. При цьому критерієм розвитку стає реалізація конкретної "природної сутності" [9]. Тобто розвиток завжди неможливий без потенціалу, що закладений в систему.

Відповідно до теорії І. Адізеса, автора підходу життєвих циклів організацій [5], розвиток - це фаза

зростання життєвого циклу підприємства. Автор вважає, що всі організації, як живі організми, проходять через схожі стадії життєвого циклу і демонструють прогнозовані й повторювані моделі поведінки. На кожній новій стадії розвитку будь-яка організація стикається з унікальним набором викликів і труднощів. Успіх організації визначається здатністю менеджерів управляти переходом від однієї стадії до іншої.

Ряд авторів розглядають поняття "розвиток" як процес переходу системи з одного стану в інший, більш якісний. В. А. Забродський і М. О. Кизим вважають, що "розвиток економіко-виробничих систем - це процес переходу виробничо-економічної системи в новий, більш якісний стан за рахунок накопичення кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її здатність чинити опір руйнівній дії зовнішнього середовища і ефективніше функціонувати" [6]. Слід зазначити, що використання саме даного підходу дозволяє глибше досліджувати динамічні процеси розвитку, виділити якісні й кількісні зміни стану виробничо-економічної системи.

Також ряд авторів розглядають розвиток з точки зору узгодження інтересів економічних суб'єктів. Так, Б. Карлоф під розвитком має на увазі посилення позицій підприємства на ринку, розширення кола споживачів виробленої продукції, створення власниками нових сфер бізнесу, збільшення обсягу продукції, прибутку, досягнення гармонійної взаємодії із зовнішнім середовищем [7]. Цей підхід не відображає суті та сутності розвитку, радше вказує на ефективність виробничої діяльності підприємства.

Розрізняють дві форми розвитку: еволюційну, пов'язану з поступовими кількісними змінами об'єкта, і революційну, що характеризується якісними змінами в структурі об'єкта.

Термін "еволюція" розуміється у трьох різних значеннях [10]:

по-перше, як прагнення до одного з можливих і обраних після катастрофи стаціонарних станів;

по-друге, як повільний розвиток, що відстежує зміни параметрів системи аж до досягнення наступної біфуркації;

по-третє, як швидкий відступ від стаціонарного стану, коли останнє втрачає стійкість (власне катастрофа).

Отже, еволюційний процес розглядається як триада станів, два з яких стійкі, а один нестійкий.

Досить широко розглядає розвиток підприємства В. О. Василенко, розуміючи під цим розгорнутий у часі процес переходу з одного стану в інший, який характеризується наявністю якісних перетворень в цілому або привнесенням якісно нових елементів, властивостей або характеристик, які заторкують саму структуру й функціонування системи [13]. Таке визначення не враховує вектор напрямку якісного перетворення.

Розглянемо далі таку властивість розвитку як "якість". На сьогодні найбільшої популярності набуло тлумачення поняття "якість", подане в міжнародних стандартах ІСО. Це та інші, більш давні визначення поняття "якість", які відображають розвиток уявлень про цю категорію, зведені в табл. 1 [2]. Як видно з наведених визначень, основним призначен-

Таблиця 1. - Розвиток уявлень про категорію "якість"

Автор	Визначення
Аристотель (II ст. до н. е.)	Відмінність між предметами, диференціація за ознакою "гарний-поганий"
Г. Гегель (XIX ст. н. е.)	Якість – це, насамперед, тотожна з буттям визначеність, тому дещо перестає бути тим, чим воно є, коли воно втрачає свою якість
Китайська версія	Ієрогліф, що позначає якість, складається з двох елементів: "рівновага" і "гроші" (якість = рівновага + гроші), отже, поняття "якість" тотожне поняттям "висококласний" і "дорогий"
Уолтер Ендрю Шухарт (США, 1931 р.)	Якість має характеристики: об'єктивні фізичні; суб'єктивну – наскільки річ "гарна"
Каору Ісікава (Японія, 1950 р.)	Якість – властивість, яка реально задовольняє споживачів
Джозеф Мозес Джуран (США, 1979 р.)	Якість ототожнюється з придатністю для використання (відповідність призначенню).
ДСТУ 15467-79	Якість продукції – сукупність властивостей продукції, які зумовлюють її придатність задовольняти певні потреби відповідно до її призначення
Міжнародний стандарт ІСО 8402-86	Якість – сукупність властивостей і характеристик продукції або послуги, які надають їм здатність задовольняти зумовлені або передбачувані потреби
Міжнародний стандарт ІСО 8402-94	Якість – сукупність характеристик об'єкта, що належать до його здатності задовольняти встановлені й передбачувані потреби
Міжнародний стандарт ІСО 9000-2001	Якість – ступінь відповідності властивих характеристик вимогам. Вимога – потреба або очікування, яку встановлено, зазвичай передбачається чи є обов'язковою.

ням категорії "якість" є задоволення встановлених або очікуваних потреб [1]. Поняття "якість" не має особливого значення, якщо пов'язане з конкретною функцією і/або об'єктом.

На основі виділених особливостей понять "якість", враховуючи інституційні особливості розвитку промислового виробництва в Україні, під якістю розвитку підприємства прийнято розуміти результат структурної перебудови виробничого процесу на промисловому підприємстві відповідно до потреб наукового та технологічного прогресу [2].

Результатом структурної перебудови виробничого процесу є досягнення запланованих показників зростання за рахунок комплексного перетворення на новій якісній основі технології виробництва й випуску продукції [Там само]. Якісний розвиток підприємства передбачає наявність довгострокового ефекту, який дає йому змогу досить тривалий період утримувати лідерські позиції в галузі на основі досягнутого балансу між досягнутим техніко-технологічним рівнем розвитку виробництва й потребами зовнішнього середовища підприємства, які формуються під впливом НТП.

Висновки

На підставі проведеного аналізу розвиток підприємства пропонується розглядати як спрямовану, закономірну якісну зміну його стану. У процесі розвитку підприємство піддається зменшенню й зростанню значень якості його функціонування, що впливає на позицію у конкурентному середовищі.

Для забезпечення високоякісного розвитку виробництва необхідні радикальні зміни не тільки в технологічній політиці підприємства, а й у самій ідеології стратегічних перетворень. Серед основних проблем на шляху досягнення якісного розвитку виробництва прийнято виділяти недостатність фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення. Однак повна або часткова відсутність достатнього забезпечення розвитку виробництва не пояснює той факт, що на промислових підприємствах, де такої проблеми не існує, досягнутий рівень розвитку виробництва можна назвати якісним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гличев А. В. Что такое качество? / А. В. Гличев, В. П. Панов, Г. Г. Азгальдов. - М. : Экономика, 1968. - 135 с.
2. Грозний І. С. Розвиток промислового виробництва: діалектика понять / І. С. Грозний // Схід. - 2012. - № 4 (118) - С. 22-25.
3. Пригожин И. Порядок из хаоса: новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс ; [пер. с англ.]. - М. : Прогресс, 1986. - 432 с.
4. Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен ; [пер. с англ.]. - М. : Мир, 1980. - 328 с.
5. Адизес И. Управление жизненным циклом корпорации / Ицхак Адизес. - СПб., 2008. - 384 с.
6. Забродский В. А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем / В. А. Забродский, Н. А. Кизим. - Х. : БизнесИнформ, 2000. - 72 с.
7. Карлоф Б. Деловая стратегия: концепция, содержание, символы / Б. Карлоф. - М. : Экономика, 1991. - 240 с.
8. Большой экономический словарь / [под ред. А. Н. Азриляна]. - 2-е изд., доп. и перераб. - М. : Ин-т новой экономики, 1997. - 864 с.
9. Шабров О. Ф. Политическое управление: проблема стабильности и развития / О. Ф. Шабров. - М. : ИНТЕЛЛЕКТ, 1997. - 200 с.
10. Чернавский Д. С. Эволюционная экономика и теория развивающихся систем / Д. С. Чернавский // Экономическая трансформация и эволюционная теория Й. Шумпетера: доклады и выступления участников международного симпозиума. - М. : Институт экономики РАН, 2004. - С. 76-89.
11. Гусев С. А. Устойчивое развитие предприятия: к вопросу о дефиниции / С. А. Гусев // Российское предпринимательство. - 2011. - № 9, Вып. 2 (192). - С. 29-35.
12. Афанасьев Н. В. Управление развитием предприятия : [монография] / Н. В. Афанасьев, В. Д. Рогожин, В. И. Рудыка. - Х. : ИНЖЭК, 2003. - 184 с.
13. Василенко В. А. Организационно-циклическая и структурно-функциональная модели развития организации / В. А. Василенко // Культура народов Причерноморья. - 2004. - № 56. - С. 100-107.
14. Ляшенко В. И. Регулирование развития экономических систем: теория, режимы, институты : [монография] / В. И. Ляшенко. - Донецк : ДонНТУ, 2006. - 668 с.

Мариненко Наталя,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
державного управління і економіки*

Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя

КАЧЕСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ: ДИАЛЕКТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Рассмотрены подходы к определению понятия "развитие". Проанализированы взаимосвязи между экономическими теориями, которые должны лежать в основе концепции развития. Установлено, что для обеспечения высококачественного развития производства необходимы радикальные изменения не только в технологической политике предприятия, но и в самой идеологии стратегических преобразований. Среди основных проблем на пути достижения качественного развития производства принято выделять недостаточность финансового, материально-технического и кадрового обеспечения.

Ключевые слова: развитие, эволюция, изменения, качество развития, предприятие.

Marynenko Natalia,

*PhD, associate professor, assistant professor of public administration and economics
of Ternopil Ivan Pului National Technical University*

QUALITY DEVELOPMENT INDUSTRIAL ENTERPRISES: DIALECTICAL ANALYSIS

The approaches to the definition of "development". Analyzed the relationship between economic theories with concepts underlie development. The development of the company proposed to consider as directed, regular qualitative change in his condition. In the development of enterprise undergoes reduction and growth values as its functioning that affects the position in the competitive environment. It was found that for high-quality production of a radical change not only in the technological enterprise policy, but also in the strategic transformation of ideology. Among the main problems in achieving quality of production decided to allocate insufficient financial, logistical and staffing.

Keywords: development, evolution, change, quality development company.

REFERENCES

1. Glitchev A. V., Panov V. P., Azgaldov G. G. (1968), What is quality?, Economics, Moscow, 135 p. (rus).
2. Hroznyy I. (2012), Development of industrial production: dialectics of concepts, in *Skhid*, № 4 (118), pp. 22-25 (ukr).
3. Prigozhyn I., Stengers I. (1986), Order out of chaos: a new dialogue between man and nature, trans. from English, Moscow, 432 p. (rus).
4. Khaken G. (1980), Synergetics, trans. from English, Moscow, 328 p. (rus).
5. Adizes I. (2008), Life Cycle Management of Corporation, St. Petersburg, 384 p. (rus).
6. Zabrodskiy V. A., Kizim N. A. (2000), Development of large-scale economic and industrial systems, Kharkov, 72 p. (rus).
7. Karlof B. (1991), Business Strategy: concept, content, symbols, Moscow, 240 p. (rus).
8. Azriliyan A. N., ed. (1997), Large Dictionary of Economics, Institute of New Economy, Moscow, 864 p. (rus).
9. Shabrov O. F. (1997), Political management: the problem of stability and development, Moscow, 200 p. (rus).
10. Chernavskiy D. S. (2004), Evolutionary economics and the theory of developing systems, in *Economic transformation and evolutionary theory of Joseph Schumpeter: the reports and speeches of the participants of the International Symposium*, Moscow, pp. 76-89 (rus).
11. Gusev S. A. (2011), *Rossiyskoye predprinimatelstvo [Russian Entrepreneurship]*, № 9, issue 2 (192), pp. 29-35 (rus).
12. Afanasyev N. V., Rogozhin V. D., Rudyka V. I. (2003), Management of development of the enterprise, monograph, Kharkov, 184 p. (rus).
13. Vasilenko V. A. (2004), *Kultura narodov Prichernomor'ya*, № 56, pp. 100-107 (rus).
14. Lyashenko V. I. (2006), Regulation of development of economic systems: theory, regimes, institutions, monograph, Donetsk National Technical University, Donetsk, 668 p. (rus).

© *Мариненко Наталя*

Надійшла до редакції 30.04.2013